õigusteaduskonda ja pahempoolse üliõpilasorganisatsiooni »Ühenduse« liikmeks. Tartus liginesid ta »Noor-Eesti« kirjanikkude rühmale: sinna kuulus uuele liitlasele juba »Kiirte« päevilt tuttavaid kaaslasi. Hiljutine külanaturalist osutus nüüd isikupäraseid hingeelulisi keerundeid eritlevaks linnaimpressionistiks: ilmus »Noor-Eesti« kirjastusel T. esimene individuaalpsühholoogiline linnanovell »Pikad sammud« (Tartu, 1908, II tr. Tall., 1921). Sellele järgnesid varssi »Noored hinged« (Tartu, 1909, II tr. 1923) ja »Üle piiri« (Tartu, 1910, II tr. Tall., 1923). Siit peale võttis autor enesele püsivalt omaks A. H. Tammsaare kirjanikunime. Selle nime populaarsus kasvas pooldamistes ja vastuvaidlustes. Kui vabamõttelise intelligentsi juurdekasv meil hindas T. noorte kehvikharitlaste tujukat muljete mängu, nende tundmuste ja mõtete nükkeid, nende ilutsemisi ja piinlemisi seltskondlikust moraalist vallandatud intiimsetes suhetes, siis võõristasid säärast loomusundide ja püüdesihtide hämaras ekslevate haritlashingede uudsust eesti kirjanduses kõik õpetliku tendentsi ja kindlate karakterite nõudjad. T. linnanovellistika algupärasus väideti m. s. kahtlaseks A. Schnitzler'i mõju moodsuses. Hiljemini on autorile selles perioodis pigemini puuduseks loetud ta isikupäraste elamuste kunstilise ümberkujunduse nõrkust, laidetud ta piiritlematute tegelaste tühja jooksvat sõnadepildumist, on arvustatud vähem ta üliõpilasproblemaatika kombelist kui kompositsioonilist lõtvust. Oli nagu oleksid T. valmimatud kehvikharitlased olnud ainult näiliselt kergemeelsed tundeinimesed, mõtete ja sõnadega mängides võimetud võitma raskuse vaimu ummikut. Iseloomulik on ka selle kirjaniku kalduvus luua oma jutustuste peategelaste kõrvale haiglasi ja hädiseid kujusid. A. 1911 tunnustasid arstid T. enese tiisikushaigeks. Ta oli sunnitud oma lõpule liginevad ülikooli eksamid heitma ja tervisele kosutust otsima. Kaukaasias ja Mustamere rannikul terveneski T. niivõrt, et ta võis kodumaale tagasi pöörduda ja vähehaaval ka katkenud kirjanduslikku tegevust jälle jätkata; ülikool jäi aga lõpetamata. Vabakirjanikuna kehaliselt ja hingeliselt põdedes võttis ta a. 1913 Tartus ilmunud »Vanade ja noorte« nimeliseks raamatuks kokku kolm oma varasemat realistlik-naturalistlikku väärteost (»Kuresaare vanad«, »Kaks paari ja üksainus«, »Vanad ja noored«). Ilmasõja ajal enamasti maaüksinduses Koitjärvel elades läbistas T. oma võib-olla kõige varjulisemad noruaastad. Põdeja hellikuks peenenud vaim otsis liiatigi nüüd kaasaja hulgaliikumisest eraldumist, meeletust ja metsikust sunnielust kõrvalevaatamist. A. 1915 Tartus ilmunud miniatüüride-kogu »Poiss ja liblik« (II tr. Tall., 1922) märgib ta kitsast estetiseerivat teed igatsuste, unistuste, mõttekujutluse maailma. O. Wilde'i eeskujule võlgnevate skeptiliste ja taidurlikkude muistendite täiteks on samade kaante vahele lisatud veel autori külarealistlikkude esikute ja muude visandite järelpõimingut. Sõjaaegne T. teritas oma erksust kirjandusliku stiili küsimusis. Tema mõtisklused »Keelest ja luulest« (Tall., 1915) tunnistavad valvsast huvist sõnaväärtuste viimistluse ja rakendamise kohta loomingulise omapäraga. Hoolsa stiilitäiendamise võitu autori hellikute hingeliste elamuste tõlgitsuses tähendab haiguse, surma ja eluarmastuse vahel võnkuv novell »Varjundid«, lõunapoolse sanatooriumi õhkkonnas uimlev, tõest ja luulest virvendav mälestusteos, mis trükki pääses alles a. 1917 Tartus (II tr. Tall., 1923). S. a. lõpetas T. impressionistlikkude linnanovellide rea proosaluuleliste virrudega »Kärbes« (Tall., 1917). Veel kord kogutakse siin luuletaja katusekambri sihitute logelejate ja tiivaripsutajate boheemkond, et jutustada kergemeelsuskamba janunevat ja isunevat lagu, näidata kommete vabaduses kaotatud süütuse nuutsuvat mehheleminekut ja nukrutseva luuletaja üksijäämist oma unistustega emakese maa sigitusihadest. Tuleks veel nimetada T. ajakajaliste vaatluste ja vestluste kogu »Sõjamõtted« (Tartu, 1919), milles autor ilmet annab oma pessimistlikule ja skeptilisele suhtumisele sõja, kultuuri, inimsuse eri küsimustele. — Ka Eesti riikliku iseseisvuse päevil on T. kõrvale hoidunud aktiivsest politilisest ja ühiskondlikust elust. Maalt pealinna asunud ja a. 1920 naitunud, on ta samuti kõrvalehoidlik olnud kõigest kutsehuvilisest organiseerumisest, kirjanduslikust rühmitumisest, avalikust esinemisest. Seda sõredamate ja väärtuslikumate kunstiteoste loomingule on ta eraldunud oma 40. ja 50. eluaasta vahelises valmimisjärgus. Selle moevooludest hoolimatu loomingu omapära on tihenenud uusromantiliste hingeliigutuste, uusrealistliku olustikukirjelduse ja loodusteadlevate põhitunnetuste taidurlikus kokkukeerdumises. Siiamaani edasi läinud jutustajana, üllatas ta neljavaatusliku muistend-näidendiga »Juudit« (Tall., 1921), millega ta järsku esikohale kerkis ka meie näitekirjanduses. Piibelliku Juuditi lugu on siin ümber kujundatud kirgliku ja auahne Petuulia naise kurbmänguks: autori Juuditi sisimaks ihalduseks Olovernese leeri minnes on saada suure vaenulise kangelase omaks ja kuningalaste emaks; alles haavatud enesetunde pärast saabki ta rahvuskangelannaks. Ligi 10 a. on autor selle juudi müüdi uuestiloomiseks sugemeid kogunud ja töötanud, et võimalikult usaldatavaid, dramaatilisi olustiku-